

Fenomén osobní spirituality hudebního interpreta ve vztahu k jeho výkonu a sebezprezentaci

Študent: MgA. Magdalena Nováčková

Školiteľ: prof. PhDr. Petr Daněk, PhD.

Oponent: Mgr.art Katarína Hašková, ArtD.

Dizertačná práca doktorandky Magdaleny Nováčkovej je z hľadiska voľby témy, jej metodológie a spracovania, ako aj spôsobu akým je text práce vytváraný a formulovaný, prácou veľmi netradičnou, nekonvenčnou, multidisciplinárnou a prekvapivou. Dovolím si preto aj k posudku dizertačnej práce predloženej Magdalenou Nováčkovou pristúpiť trochu nekonvenčne a menej technokraticky. Téma osobnej spirituality a jej vzťahu k spôsobu, akým hudbu interpretujeme a teda chápeme a vykladáme, je témou, ktorá nie je dostatočne definovaná, je málo preskúmaná, stojí kdesi v úzadí, hoci ju všetci chápeme ako neoddeliteľnú súčasť aktu realizácie hudobného diela. Hudobná interpretácia bez vnútornej spirituality, bez hľadania odpovedí a pravdy mimo čisto hudobné aspekty hudobného diela, by ostala iba technickým a strojovým prepisom hudobného textu. A to je presne to, čo nás na hudbe nezaujíma, čo z nej nevytvára živý organizmus, ktorý nás tak veľmi fascinuje tým, že je celou svojou podstatou súčasťou nášho vedomia a hudobného myslenia. Dôvod, prečo prichádzame do koncertných sál a divadiel je predsa to, že chceme počuť niečo, čo nás presahuje, na čo v dobrom zmysle slova nestačíme. V trojčlenke hudby, ktorá dielo a jeho „život“ delí na vzájomne previazané svety autora, interpreta a recipienta, je spiritualita prítomná v každej fáze života hudobného diela. Kým v prípade prvej a poslednej fázy máme relatívne dobrú predstavu o tom, ako sa spiritualita prejavuje v hudobnej tvorbe a vnímaní diela vďaka veľkému množstvu textov z oblastí dejín hudby, hudobnej analýzy, či hudobnej psychológie, oblasť hudobnej interpretácie ostáva v tomto smere oblasťou málo preskúmanou. Dizertačná práca Magdaleny Nováčkovej sa o tento pohľad a skúmanie v tejto oblasti pokúša. Neprebádanosť tejto problematiky, nemožnosť jednoznačného uchopenia a výkladu získaných informácií, je znakom prác, ktoré nemajú na čo nadviazať, čo citovať a v tom horšom prípade (a bohužiaľ často prítomnom) čo kompilovať. Na druhej strane (čo je prípadom aj tohto textu) dávajú takéto práce priestor pre samostatné uvažovanie o téme, kritické myslenie a vyhodnocovanie získaných informácií a najmä na odvážnejšie kladenie otázok a hľadanie odpovedí. Od prvých riadkov textu dizertačnej práce je čitateľovi jasný silný vnútorný záujem autorky textu o skúmanú problematiku. Text dizertačnej práce tak vďaka vyššie spomenutým predpokladom spôsobom svojho spracovania výrazne uniká od formálnosti a uhladenosti textov, na ktoré sme pri doktorandských výskumoch zvyknutí. Samotná podstata témy, jej širokovrstevnosť, nemožnosť uchopiť ju empiricky merateľnými kritériami a najmä významný presah do oblasti teológie, religionistiky, hudobnej sociológie, hudobnej interpretácie a hudobnej psychológie, núti autorku oveľa častejšie hľadať menej tradičné modely výskumu ako aj formulovania čiastkových alebo celkových záverov.

Prácu autorka rozdeľuje do šiestich kapitol, ktoré sa svojim obsahom prelínajú a postupujú od základných definičných rámcov a terminológie k čoraz detailnejšiemu náčrtu toho, čo spiritualita

a transcendentno u jednotlivých umelcov znamenajú a v čom sa prelínajú. Pri pohľade na úvodné kapitoly považujem za správne stanoviť si z hľadiska výskumnej problematiky základné predpoklady spoločných spirituálnych koreňov európskej spoločnosti a teda aj hudobníkov v oblasti židovstva a kresťanského náboženstva. Na druhej strane, je to ale možno (aspoň z môjho uhla pohľadu), iba jeden z možných zdrojov spirituality, ktorý v súčasnej spoločnosti nemá už také kľúčové a výhradné postavenie (a to nie len v tej českej, ale napríklad aj tej slovenskej, kde je náboženská afinita často krát iba formálne vykazovaná, ale menej skutočne prežívaná v každodennosti). Samotný rozsah dizertačnej práce pravdaže nedovoľuje výraznejšiu koncentráciu na iné zdroje spirituality a ich vplyv na spôsobom uchopenia a interpretácie hudby. A hoci chápem autorkine vyhranenie sa z hľadiska skúmanej problematiky k jednej oblasti, bolo by pre čitateľa možno zaujímavé, ak by autorka dizertačnej práce v rôznych náhľadoch aspoň naznačila, či a ako prežívajú svoju osobnú spiritualitu a transcendentno hudobníci, ktorí by seba samých označili ako neveriacich. Sú to iné typy náboženstiev, je to filozofia, príroda, umenie, či medziľudské vzťahy, ktoré ich individuálny výklad diel formujú? Chápem v tomto kontexte aj výber respondentov, ktorí sa vzhľadom na svoj typ spirituality, ktorú pri interpretácii definujú a používajú, prikláňajú skôr k zdrojom kresťanských hodnôt. Možno by však bolo oživením viesť rozhovory aj s tými, ktorí nevyrastali v kresťanskom prostredí, prípadne neprešli duchovným prerodom k týmto hodnotám. Táto moja poznámka v žiadnom prípade nie je kritikou samotnej dizertačnej práce, skôr sa mi pri jej čítaní otvárali ďalšie otázky spojené s touto zaujímavou témou.

Osobné rozhovory s jednotlivými umelcami a takisto krátky historický exkurz k osobnostiam, ktoré svoje „muzikanstvo“ definovali skrze a vďaka kresťanskej spiritualite, považujem v rámci práce za mimoriadne vydarené a inšpiratívne. Vďaka mimoriadne citlivému spôsobu, akým ich autorka realizuje, otvárajú tieto výnimočné osobnosti pred nami relatívne intímny svet ich hodnôt a duchovna, ktorý následne hľadajú v priestore umeleckej tvorivosti v rámci svojej profesie. Túto časť dizertačnej práce, ktorú veľmi vhodne dopĺňajú aj komentáre doktorandky k jednotlivým rozhovorom, považujem za nosnú a veľmi dobre spracovanú časť práce. Za menej vydarenú časť práce by sme mohli považovať sociologický výskum, ktorý by mal byť súčasťou praktickej časti práci. A hoci sa to tak môže pri prvom pohľade javiť, mohli by sme aj tento nevydarený pokus nakoniec vnímať ako niečo, čo prinieslo relevantné výsledky. Nemožnosť aplikovať takýto postup v rámci výskumu iba posilnil autorkinu hypotézu a pochybnosti o čisto vedeckom a empirickom uchopení skúmanej problematiky. Potvrdzuje, že iba vhodne, adekvátne a citlivo vedený osobný rozhovor vzbudzuje v respondentovi dostatočnú mieru dôvery na to, aby sa k tak individuálnej, intímnej a vnútorne významnej téme vyjadril. Nakoniec získať si dôveru respondenta je v sociologickom prieskume, ktorý sa zaoberá citlivou témou a chce byť úspešný, to najdôležitejšie. V súvislosti s tým mi možno napadá, či by množstvu vrátených dotazníkov, ale najmä k úprimnému a pravdivému zodpovedaniu na otázky položené v dotazníku, nepomohol osobný zber údajov a tiež osobné predstavenie výskumu a vysvetlenie jeho významu respondentom, ktorí ho vykonávajú. Často krát je to tá najlepšia cesta ako si dôveru vybudovať. Chápem náročnosť takejto aktivity a tiež zrejme nemožnosť zrealizovať ju v prostredí českých prípadne slovenských orchestrov. V tejto súvislosti mi napadá, či na výsledok nemá vplyv aj to, aké je postavenie orchestrálnych hráčov v rámci kultúry a umenia v našich krajinách, kde sa často nenachádzajú v polohe partnerov, ale skôr nemých účastníkov a pozorovateľov toho, čo sa v ich inštitúciách deje. Nepochota a najmä nemožnosť prejať nejaké výraznejšie subjektívne predstavy dávajú potom aj malý priestor na vyjadrenie niečoho tak výsostne individuálneho ako je spiritualita. V tejto súvislosti sa chcem doktorandky opýtať, či si vie predstaviť nejaký iný prostriedok a spôsob ako tento fenomén v rámci orchestrálneho telesa skúmať. Nebolo by azda vhodné urobiť takýto

výskum napríklad v súvislosti s konkrétnym dielom (napríklad s nejakým duchovným obsahom) a jeho interpretáciou? Ako jedna z možností sa mi zdá aj možnosť obrátiť sa napríklad na iný typ telesa ako je symfonický orchester. Oveľa vhodnejší sa mi zdá napríklad zbor, kde sa objavuje mnoho viac momentov akéhosi kolektívneho prežívania spojeného s viacerými jednotiacimi momentmi, akými sú napríklad oveľa výraznejší očný kontakt s osobou dirigenta, spoločný spôsob dýchania a vytvárania fráz (teda akási podoba jedného tela), až k rovine obsahu interpretovanej hudby, ktorá vďaka slovám a ich výkladu, prináša mnoho výraznejší model jednotného prežívania a zdieľania emócií a teda možno aj spirituality.

Aj napriek mojim drobným poznámkam považujem predložený text dizertačnej práce Magdaleny Nováčkovej za veľmi dobrý, spĺňajúci všetky kritéria kladené na dizertačnú prácu. Vzhľadom na to, že vznikla na pôde umeleckej vysokej školy, oceňujem aj jej jedinečné a často krát subjektívne uchopenie témy a dokonca ho považujem za správne a jediné možné. Predloženú prácu odporúčam k obhajobe.

V Bratislave, 12.6. 2020

Mgr.art Katarína Hašková, ArtD.